

SEÇMEN DAVRANIŞININ KURAMLAR, SEÇİMLER VE ÇEŞİTLİ ARAŞTIRMALAR ÜZERİNDEN ANALİZİ

Çağlar ÖZDEMİR⁹

Gönderim Tarihi: 09.07.2021

Bu Makaleye Atıf İçin:

Özdemir, Ç. (2021). “Seçmen Davranışının Kuramlar, Seçimler ve Çeşitli Araştırmalar Üzerinden Analizi”, *İstanbul Rumeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1): 31-46.

Özet

Seçmen davranışları siyasal paradigmalara stratejik yoğunluğu fazla olan öğelerin başında gelmektedir. İktidar olabilmenin kilit noktası seçmendir ve onları etkileyebilmek adına seçim politikaları belirlenmektedir. Türkiye sosyal, kültürel ve siyasal çok boyutlu farklılıkları ve yönelimleri içeren zengin bir yapıya sahiptir. Siyasi tarihi ve kültür yapısıyla derin izlere sahip olan Türk siyasal hayatında önemli kırılma dönemlerine de sahip oluşu, araştırılması ve incelenmesi gereken noktaları ortaya çıkarmaktadır. Çalışmada ilk olarak literatürdeki belli başlı seçmen davranışına yön veren ana kuramlara değinilecek ve seçmen davranışlarının genel özelliklerine yer verilecektir. Ardından Türkiye’deki özellikle günümüze yakın gerçekleşen seçimler neticesinde seçmen davranışları analiz edilecek; sonrasında ise hem Türkiye’de hem de yurt dışında seçmen davranışlarıyla ilgili yapılan bazı araştırmalar üzerinden çalışma, derinleştirilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise varılan neticeler kapsamında soru ve hipotez çerçevesinde genel değerlendirme yapılacaktır. Çalışma, literatürdeki seçmen davranışlarını inceleyen belli başlı çalışmaların ele alınarak karşılaştırılması yöntemine dayanmaktadır. Çalışma kapsamındaki araştırma; “*Demokrasinin en önemli aktörleri arasında yer alan seçmenlerin, davranışlarına yön veren faktörler nelerdir?*” sorusuyla şekillenmektedir. Çalışma ile belirlenen hipotez ise, “*sosyolojik, ekonomik, kültürel olgu, demografik ve sosyo-psikolojik ayrıntılar neticesindeki yansımaların seçmen profilini ve yönelimini etkiler*” görüşüdür. Ayrıca çeşitli mikro ve makroekonomik faktörler de seçmen yönelimlerine etki edebilmektedir. Araştırmalardaki sonuçların seçmen davranışı yönelimleri konusunda farklılıkları ve benzerlikleri noktasında kritik noktaları ortaya çıkararak gelecek çalışmalara ışık tutabilme konusu çalışmada hedef noktadır. Türkiye’de de kritik siyasal süreçlerin birbirleri ile bağlantılı ve birbiri ardına devam eden siyasal paradigmaları meydana getirmektedir. Dolayısıyla çalışma kapsamında seçmen davranışlarına etki eden belli başlı aşamalar olan bireysel, toplumsal, kültürel, bölgesel ve ekonomik özelliklerin değişkenlikleri bağlamında ele alınmaya çalışılacaktır.

⁹ Araştırma Görevlisi, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Orcid: 0000-0002-2246-184X, caglar.ozdemir@rumeli.edu.tr

Anahtar Kelimeler: *demokrasi, seçim sistemi, seçmen, iktidar.*

ANALYSIS OF VOTER BEHAVIOR FROM THEORIES, ELECTIONS AND VARIOUS RESEARCH

Abstract

Voter behavior is one of the elements with high strategic intensity of political paradigms. The key point of being in power is the voters and electoral policies are determined in order to influence them. Turkey has a rich structure that includes social, cultural and political multidimensional differences and orientations. The fact that it has important breaking periods in Turkish political life, which has deep traces with its political history and cultural structure, reveals the points that need to be investigated and examined. In the study, first of all, the main theories that shape the main voter behavior in the literature will be mentioned and the general characteristics of the voter behavior will be included. Then, voter behavior will be analyzed as a result of the elections in Turkey, which took place especially close to today; Afterwards, the study will be tried to be strengthened through some researches on voter behavior both in Turkey and abroad. In the conclusion part, a general evaluation will be made within the framework of questions and hypotheses within the scope of the conclusions reached. The study is based on the method of comparing the main studies examining the voter behavior in the literature. The research within the scope of the study; “What are the factors that shape the behavior of voters, who are among the most important actors of democracy?” shaped by the question. The hypothesis determined by the study is the opinion that “reflections as a result of sociological, economic, cultural facts, demographic and socio-psychological details affect the voter profile and orientation”. In addition, various micro and macroeconomic factors can also affect voter orientations. The aim of the study is to shed light on future studies by revealing the critical points in terms of the differences and similarities of the results in the voter behavior orientations of the researches. In Turkey, too, critical political processes create interconnected and ongoing political paradigms. Therefore, within the scope of the study, it will be tried to be discussed in the context of the variability of individual, social, cultural, regional and economic characteristics, which are the main stages that affect voter views.

Keywords: *democracy, electoral system, voters, power.*

1. Giriş

İnsanların doğumundan beri sergilediği temel tutumların değişmesi oldukça güçtür. Genetik özellikler itibariyle ve karakteristik davranışlar genelde stabil olarak kabul edilir. Bunun yanında başta ailede olmak üzere arkadaş, akraba ve okul çevresindeki ilişkilere bağlı olarak edinilmiş ve kazanılmış tutum ve davranışlar bazı değişkenlikler gösterebilir. Değişkenlik gösteren tutum ve davranışlar, belirli durumlarda ve olaylardaki koşullara istinaden insanların verdiği tepkilere göre şekillenebilir. Özellikle toplumsal ve siyasal şartların hızlı bir şekilde değiştiği günümüzde çoğalan kişisel uyumsuzluklar ardından toplumsal sorunlara sahne olmaktadır. Aynı zamanda kişilerin tutumları, yaşam boyunca bireye yön verir ve seçimlerini kolaylaştırır (Kışlalı, 2018, 147). Demokrasinin kabul gördüğü hemen hemen her ülkede seçimler yapılır ve bu doğrultuda iktidar kaynakları belirlenir. Batı tipi liberal demokrasilerin vazgeçilmez koşullarından biri seçimlerdir. Abraham Lincoln'ün halka vurgu yapan söylemiyle; 'halkın halk için yönetimi' perspektifini yansıtan bu anlayış günümüz demokratik seçimlerin meşru dayanağını da oluşturmaktadır. Dolayısıyla siyasal arenada iktidarın kaynağını belirleyen seçmenlerin önemi çok fazladır. İktidara sahip olmak isteyen kişi ya da kurumlar siyasi çizgilerini seçmeninden bağımsız oluşturamaz ve her zaman iktidar olmak için çalışmalarını sürdürürler. Özellikle seçim dönemlerinde seçmen profilindeki vatandaşın siyasi sahnedeki rolü belirginleşmekte; seçim dönemlerinde olmasa bile siyaset stratejilerinin yoğunluğu seçmen algısına yönelik oluşmaktadır. Seçmen yönelimlerinin siyasi tercihlerindeki belirlenmesi konusuna çeşitli ülkelerde ve ülkemiz genelinde yapılan çalışmalarla cevap bulunmaya çalışıldığı görülmektedir (Beren, 2013, 191). Bu doğrultuda da yapılan araştırmalarda hangi etkenlerin daha fazla önem arz ettiği bulunmaya çalışılmaktadır.

Haydaroğlu ve Korkmaz'a (2020, 61) göre günümüzde seçmen davranışlarına yön veren üretim istihdam, gelir düzeyi, siyasi parti politikaları, kamu harcamaları ve yatırım düzeyi gibi birçok faktör bulunmaktadır. Ayrıca seçmenlerin siyasi çizgileri doğrultusunda görüşlerini sandığa yansıtip yönetenini belirleme konusunda düşünce ve yönelimlerini etkileyen süreçler de bulunmaktadır. Bu süreçlere dâhil olan faktörlerin başında ise toplumsal ve kültürel değerler, eğitim durumları ve ekonomik faktörler geldiği söylenebilir. Seçmenin çizgisine etki edebilen faktörlerin değişkenlik göstermeleri ve siyasi görüşlerin değişmesi her ne kadar güç gözükse de zaman içerisinde bu yönelimler çeşitli sebeplerden dolayı farklılık arz edebilir. Dolayısıyla çalışmada bu faktörlerin neler olduğu incelenecek; siyasal süreçlere etkileri ve hangi noktalara vurgu yapılması gerekliliği analiz edilecektir.

2. Literatür, Seçmen Davranışı Teorileri ve Öncü Yaklaşımlar

Kenneth J. Arrow seçim kuramlarına önemli ölçüde katkısı bulunan öncülerdendir. Arrow, toplumsal ölçüde karar alma kuralının olamayacağını ve bireysel tercihlerin özgürlüğüne vurgu yaparak; olanaksızlık teoremini ortaya çıkarmıştır (Göksel, 2011, 7). Ayrıca, demokrasilerde liberal bağlamda oy kullanma eğilimlerinin araştırıldığı başlangıç zamanları 1960 yılında; Angus Campbell, Philip Converse, Warren Miller ve Donald E. Stokes tarafından yayınlanan *'The American Voter'* isimli kitapta seçmenlerin nasıl karar verdiklerine ilişkin tutumları incelenmiştir. (Şener ve Çağlar, 2020, 515). Yine aynı paralellikte olan

Amartya K. Sen'de '*liberal paradox*' ile bireysellik ile çoğunluğun uyumu ve saygınlığının sağlanmasının mümkün olamayacağını belirtmiştir (Göksel, 2011, 7). Dolayısıyla yazın dünyasında yer alan bu çalışmalar, siyasi kararlarda bireylerin rasyonel tercihlerini ve özgür kararlarının önemine vurgu yapmaktadır.

Literatürde seçmen davranışlarını yansıtan teorik yaklaşımlardan diğer önde gelenleri; sosyolojik yaklaşım, güven yaklaşımı, ekonomik, sosyo-psikolojik ve rasyonel yaklaşım modelleridir (Coşkun ve Çetin, 2019, 243). Sosyolojik yaklaşım modelinin temelini, Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet gibi araştırmacılar; Columbia Üniversitesi'nde çalışmaları ile atmış ve ekolün ismi yine üniversite adıyla anılmaktadır (Bayır ve Aslan, 2019, 873). Yine bu modelin içeriğini; insan ilişkilerinin seçmen tercihlerine yansıdığını ve özellikle din, statü, dahil olunan siyasi gruplar ve yaşanan coğrafi unsurlar bu teorinin içeriğini oluşturmaktadır (Coşkun ve Çetin, 2019, 243). Bu ekole (Columbia) göre sosyal ayrışmaların içeriğini seçmenlerin etnik, dini ve meslek farklılıkları oluşturur ve bu farklılıklar doğrudan seçmen davranışlarına yansımaktadır (Bayır ve Aslan, 2019, 874). Bu yaklaşıma göre kişiler toplumsal normlardan bağımsız bir şekilde hareket etmez çünkü içerisinde bulunduğu grup veya çevreden dışlanma korkusu duygusuna bağlıdır. Dolayısıyla bireyler aile, sosyal çevre, din ve iş çevresi gibi unsurları dikkate alarak yönelimlerini oluştururlar (Şener ve Çağlar, 2020, 518).

Maslow'un hiyerarşik piramidi davranışsal bir model yaratmada öncü kuramlardandır. İlk olarak 1954 yılında Maslow, bireylerin kişisel ihtiyaç ve işleri ile ilgili motivasyon kaynakları açısından teoriler ortaya koymuştur (Durmuş, 2020, 1735). İnsan ihtiyaçlarını değer ve üstünlüklerine göre sınıflandıran Maslow'a göre insanlar, ilk sıralardaki fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra diğer ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır (Durmuş, 2020, 1735). Maslow, davranışsal modele, insanların özellikle zor şartlar altında en zor seçimlerini kişisel gelişim evreleri bağlamında bir yön vermeye çalışarak önemli katkılarda bulunmuştur. Dolayısıyla insanlar, tercihlerinde benlik duyguları çerçevesinde kendini gerçekleştirme hedefiyle kararlarını vermektedirler.

Literatürde yer alan seçmen davranışlarına yönelik bir diğer kuram ise Schwartz'a ait 'değerler ölçeği' kuramıdır (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 38). İnsanlar için hayatlarında seçim yapma noktasında değer yargılarından ödün vermemeleri önemli bir husustur. Bu kuram ile siyasi alanda seçmenlerin kendisi, çevresi ve diğer eylemleri değerlendirir ve seçenekler arasından kendi değer yargısına ve ölçütlerine göre temel evrensel ihtiyaçlar çerçevesinde meşru bir seçim yaptıkları ifade edilir (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 38). Dolayısıyla bu kurama göre seçmen eğilimleri kendi öz yargı ve ölçütlerinden ayrıca siyasilerin bu çerçevede kullandıkları söylem ve propagandalardan da bağımsız değildir. Ayrıca, yine Yılmaz ve Karakaş'a (2018, 39) göre Schwartz'ın değer kuramı, seçmen davranışlarında bireysel ve toplumsal değerler üzerindeki etkileri sosyo-psikolojik pencereden incelediği için psikoloji çalışmalarına da ışık tutan bir model olma özelliğini taşımaktadır.

Güven ilkesi ile ilgili yazında özellikle 1960'lı yıllardan itibaren çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Güven kuramcılarında Rotter'a göre siyasi söylemler ve faaliyetlerde vatandaşların güven duyguları ve inançları seçim sonuçlarına doğrudan etki etmektedir (Bayır

ve Aslan, 2019, 870). Ayrıca kişisel güvenlik olgusu, popülist siyaset ve ekonomik güvenlik bağlamında ele alındığında seçmen davranışlarında daha sağlıklı temellendirilmektedir (Duman, 2020, 197). Günümüz demokrasilerinde siyasi aktörlerin iktidarını korumak veya iktidara gelebilmek adına seçmenlerinin gözünde mutlak güven duygusuna sahip olmaları gerekmektedir.

Seçmenlerin küçük yaşlardan itibaren sosyalleşme süreçlerini yansıtan, edindikleri siyasi tutum ve yönelimlerini seçim tercihlerine yansıttıkları anlayış ise sosyo-psikolojik yaklaşımlı kuramı oluşturmaktadır. Bu yaklaşım da herhangi bir resmi bağlılık yoktur; seçmen psikolojik açıdan özgür seçimlerle kararlarını yansıtmaktadır (Coşkun ve Çetin, 2019, 243). Partiyle özdeşleşme olarak anılan bu yaklaşımın ekolünü ise Michigan Üniversitesinden Campell, Converse, Miller ve Stokes gibi araştırmacılar geliştirmiştir. Bu ekole göre bireylerin daha küçük yaşta çevresinden etkilenerek siyasi alanda fikirleri gelişmeye başlar ve yönelimleri bu çerçevede gelişmektedir (Bayır ve Aslan, 2019, 875). Dolayısıyla bireylerin küçük yaşlardan beri nasıl yetiştirildikleri ve kimden, hangi ortamlardan ne derece etkilendikleri de oldukça önemlidir.

Bir diğer önemli kuram ise mekânsal ekonometri temeli çerçevesinde 1970'li yıllarda ilk olarak Waldo R. Tobler tarafından: “Her şey birbiriyle ilişkilidir, fakat birbirine yakın nesnelere uzaktaki nesnelere göre daha ilişkilidir.” sözleriyle ifade edilmiştir; Anselin ise 1988 yılındaki “Spatial Econometrics” isimli eserinde mekânsal farklılıkların önemine vurgu yapmış; Paelinck ve Klaassen ise 1979 yılında mekânsal ekonometriyi detaylı başlıklar altında incelemiştir (Yiğit ve Sezgin, 2019, 8). Bu bağlamda demografik nitelik ve farklılıkların da önemli özelliklerine vurgu yapılmıştır.

Ekonomik tercih yaklaşımında, vatandaşlar kendisinin fayda prensibi doğrultusunda kişisel çıkar ve amaçları neticesinde kararlarını verirler (Coşkun ve Çetin, 2019, 243). Seçim sistemi genel anlamıyla seçime ilişkin tüm ayrıntıları kapsıyor olsa da dar anlamında oyların sandalye sayısını belirlemesine ilişkin kuralları ifade etmek için kullanılmıştır (Özbudun, 1998, 230). Parlamento seçimlerinin kurallarının ve işleyişinin önemi, sonraki siyasal iktidarın belirlenmesine ilişkin ayrıntılar için önemlidir. Bunu anlamaksa, siyasal iktidarın özellikleri hakkında bilgi sahibi olmayı gerektirir. Siyasal iktidarın özellikleri arasında diğer sosyal iktidarlara göre daha kapsamlı oluşu, ülke içindeki en üst iktidar oluşu, maddî güç ve zor kullanma gücüne sahip oluşu, rıza ve itaat unsurları şeklinde sıralanmıştır (Kapani, 2018, 57-59). Demokratik seçimlerde rızanın meşrulukla doğrudan bağlantısı da bu noktada unutulmaması gereken gerçeklerdendir.

Rasyonel seçim modelinde, seçmenler taktiksel bir anlayış belirleyerek çıkarlarını ön plana alırlar; psiko-sosyal faktörlerden etkilenmezler ve özellikle geçmişten çıkarım yaparlar (Bayır ve Aslan, 2019, 876). Antony Downs tarafından 1957 yılında yayınlanan “An Economic Theory of Democracy” isimli kitapta davranışların birey odaklı olmasına vurgu yapılmıştır. Kişilerin, maddî süreçler temelinde çıkarlarını göz önünde bulundurarak kararlarını verdikleri belirtilmiştir (Şener ve Çağlar, 2020, 517). Yine bu yaklaşımda seçmenlere göre oy verdiği düşündüğü partilerin kazanma şansını göremediği zamanlarda kazanmasını istemediği

partilerin iktidara gelmelerini engellemek adına farklı yaklaşımlarda tercihlerini oluşturabilirler (Bayır ve Aslan, 2019, 877). Şöyle ki; seçmenin oy vermeyi düşündüğü 'a' partisinin seçimi kazanma şansını düşük görmesi nedeniyle kazanmasını veya düşük oy almasını istediği 'b' partisi aleyhine olabilecek 'c' partisi lehine oy kullanması ve 'b' partisinin bazı kazanımlardan mahrum bırakmaya çalışması bu seçim modelini yansıtmaktadır.

Sonuçta literatürde var olan genel geçer kuram, yöntem ve seçmen davranışı ekolleri; davranış ve yönelimlerde birbirinden farklı unsurların etkin olduğu görüşüne ulaşılabilir. Bu unsurların da farklı zaman dilimlerinde, farklı uygulanabilirlik alanlarında ve farklı toplumlarda etkinlik dereceleri değişkenlik gösterebilmektedir (Göksel, 2011, 7). Kışlalı'ya göre, liberal ideolojiye yakın kuramlar, bireysel çatışmaların var olduğu ekonomik ve tüketim kültürlü süreçleri yansıtırken; 'tutucu' diye tabir edilen kuramlara göre ise 'seçkin', 'en iyi' kavramları ve manevi değer yargılar çerçevesinde siyasi kültür gelişmektedir (Kışlalı, 2018, 160-161). Ayrıca seçmen yönelimlerinde siyasal karar vericilerin hangi durumlarda bireysel; hangi durumlarda toplumsal faktörlerin ön plana çıkarmaya yönelik politika belirlemelerinde literatürde yer alan kuramların yol göstericilikleri yadsınamaz bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Seçmen Tercihleri

Toplumlarda belirli zamanlarda değişim ve dönüşüm süreçleri yaşanmaktadır. Bu süreçlerde seçim sistemleri ve seçmen profilleri önemli unsurlardandır. Toplumsal yapının içerisindeki değişim ve dönüşümler, gerçekleştiği coğrafyanın siyasi kültür öğelerinden de bağımsız değildir. Örneğin, Danimarkalı Vikinglere Fransa'nın kıyısından seslenerek "Efendiniz kimdir?" diye soran kişiye cevap veren Vikingler: "Hepimiz eşitiz ve efendimiz yok" diye cevap vermesi, eşitlik ve demokrasi olgusunu siyasi kültür farklılıkları içerisinde değerlendirmektedir. Fakat yine de burada ifade edilen 'özgür erkekler' sınır çizgisi eşitlik ve adalet kavramlarını cinsiyet boyutunda tartışmaya açmaktadır (Beren, 2013, 193).

Oy verme davranışları ise takdir durumunda ödüllendirme ya da öfke durumunda cezalandırma amacı olan bir etkileşimdir (Çinko, 2006, 106). Demokrasilerde siyasal katılım olgusu da önemli bir yer tutmaktadır; katılma ile vatandaşlar aktif rol oynamakta ve demokratik sistemin en önemli çıktısı halini almaktadır (Şener ve Çağlar, 2020, 516). Seçmen davranışları ile ilgili bir başka unsur ise mekânsal yerleşim yeri bağlamında etkinlik düzeyidir (Yiğit ve Sezgin, 2019, 5).

Sosyo-ekonomik, psikolojik, kültürel ve çevresel etmenler bireylerin davranışlarını etkilerken, ekonomik durum, eğitim düzeyi, cinsiyet gibi değişkenlerin de etkilerinin olduğu yönünde farklı çalışmalar olmuştur (Kapani, 2018, 145-146). Örneğin yaş değişkeniyle ilgili de bazı çalışmalar yapılmış, gençlerin yaşlılara göre değişime daha yatkın oldukları, yaşlıların ise daha tutucu eğilimler gösterdikleri aktarılmıştır (Kışlalı, 2018, 162). Cinsiyet değişkeniyle ilgili olarak, politik çıkarlar ve sosyal roller gibi alanlardaki cinsiyet farklılıklarının seçimlerde belirleyici olduğu ve ayrıca kadınların siyasi bir rol üstlenme arayışı ile kadınların genellikle sosyal konular ve dış politikada daha liberal adayları tercih etmesi aktarılmıştır (Rusciano, 1992, 335). Bu görüşün paylaşıldığı akademik çalışma ise 1949 ile 1987 yılları arasındaki Batı

Almanya odaklı hazırlanmıştır ve dolayısıyla politik kültürün farklı gelişebileceği, bundan ötürü farklı coğrafyalarda da geçerliliği bilinmemektedir. Zira kadınların tam tersi şekilde siyasi rol üstlenmek bir yana dursun; seçimde oy vermektense kaçınılabildiği durumlar farklı ülkelerin seçmenlerinde gözlenebilecek bir olasılıktır. Cinsiyete bağlı davranış ve tercih farklılığıyla ilgili olarak, kadın ve erkeğin toplumsal rollerinin etkili olduğu da ayrıca bir başka çalışmada aktarılmıştır (Kışlalı, 1976, 125).

Yaş, eğitim, gelir düzeyi, medeni durum gibi etkenlerin, ayrıca seçimlerde oy verme eğilimini etkilediği de aktarılmıştır (Perea, 2002, 643). Yaş ve sınıfın sosyal katmanlaşmanın iki ana ilkesi olduğu (Svallfors vd., 2012, 159) da bu noktada değinilmesi gereken bir diğer ayrıntı olmuştur. Ek olarak belirtmek gerekir ki ilgisiz olayların (spor müsabakalarındaki sonuçlar gibi) bile seçmen davranışlarını etkileyebileceğine dönük çalışmalar yapılmış ve gerçekten de etkiledikleri saptanmıştır. Ayrıca vücudun salgıladığı hormonların oluşturduğu duyguların da sandıkta karar vermeyi etkilediği saptanmıştır (Waismel vd., 2011, 793). Yine ülkedeki enflasyon düzeyinin yüksek olması, seçmenlerin satın alma gücünü düşürmekte ve oylarına olumsuz etki yaratmaktadır (Haydaroglu ve Korkmaz, 2020, 80). Her ne kadar bireylerin karakterlerinin oluşumunda en çok etkisi olan nokta üstüne bir uzlaşma belirmemiş olsa da çocukların karakter oluşumlarının aileleriyle şekillendiği konusunda görüş birliği bulunmuştur (Atay, 1955, 137). Bu tespitle de ilintili olarak, aile bireylerinin seçmen davranışlarını ne düzeyde etkilediğine veya etkileyebileceğine dönük araştırmalar da yapılmıştır.

Teorik olarak ele alındığında; literatürde çok daha fazla kuram olmasına karşın; seçmen davranışlarını açıklayan üç yaklaşımın (ekonomik yaklaşımı ifade eden rasyonel tercih modeli, sosyolojik model, partiyle özdeşleşme veya diğer ismiyle psikolojik model) toparlayıcı başlıklar olduğu belirtilmiştir (Teyyare ve Avcı, 2016, 53-56). Ekonomide daha geniş yer bulan; ancak farklı disiplinlerde de ele alınan rasyonel tercih modeline göre seçmen davranışını belirleyen düşünce şöyle açıklanmıştır:

“(...) bireylerin kendi çıkarlarını iyi bilmeleri, çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edecek aday veya partiyi değerlendirmeleri ve bunun sonucunda en uygun aday veya partiye oy kullanmaları yönündeki düşüncedir.” (Teyyare ve Avcı, 2016, 53).

Bir diğer ifadeyle, rasyonel tercih modeline göre seçmenler “*kendi amaçlarını gerçekleştirme bakımından en uygun gördükleri*” (Akgün, 2000, 78) siyasi partiye oy verirler. Sosyolojik model, en yalın şekliyle seçmenin, bir ferdi olduğu toplumdaki etkilediği görüşünü açıklarken, psikolojik model ise siyasi partiye duyulan sevgi, bağlılık ve taraftarlığın belirleyici olduğunu ifade etmektedir (Teyyare ve Avcı, 2016, 55-56). Akgün’e (2000, 77) göre sosyolojik modelde, sosyal ve coğrafi verilerden yararlanılarak toplumun farklı kesimlerinin görüşleri çözümlenmeye çalışılmaktadır. Bireyler, hayatları boyunca tercihlerinde özgür tutum ve davranış sergilemek isterler fakat genelde bütün süreçlerde bu istekler, en azından dolaylı da olsa farklı unsurlar tarafından etkilenme durumuna sahiptir.

3.1. Genel Hatlarıyla Seçmen Davranışı Temelinde Türkiye’de Seçimlerin Değerlendirilmesi

Seçmenler davranışlarıyla birlikte hükümet yetkilileri ve ilgili yöneticilerini belirlerken doğrudan ya da dolaylı seçimler yaparak, kamu politikalarında bir nevi ortak faaliyetlerde bulunurlar (Haydaroğlu ve Korkmaz, 2020, 63). Seçimler temelinde seçmen eğilimlerinde mekânsal bağlamla beraber; sosyolojik, psikolojik ve siyasi etkinlik gibi farklı unsur ve değerlerle ilintilidir (Yiğit ve Sezgin, 2019, 5). Yine Haydaroğlu ve Korkmaz’a (2020, 62) göre seçmenler rasyonel anlamda kendi çıkarları doğrultusunda, kendisi ve ailesi için en faydalı buldukları partilere oylarını verirken; yine siyasi partilerin geçmiş dönem performanslarını da göz önünde bulundururlar. Dolayısıyla seçmenler faydalarını maksimize edecek siyasi kararlara odaklanırlar. Seçimlerin değeri ve nitelikleri ise iktidarın nasıl oluşturulduğuyla da ilgilidir. İktidarın halkçı kökenli olduğu görüşü çerçevesinden halk egemenliği ile meşru bir iktidar, itaat edilmesi zorunlu olan bir iktidardır. Halk egemenliği ise şöyle açıklanabilir:

“(...) her vatandaş halka ait olan egemenliğin bir parçasına sahiptir. Halk egemenliği bu bireylerin sahip oldukları parçaların bir araya getirilmesinden ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden egemenliğin her parçasının sahibinin zorunlu olarak oy hakkı vardır.” (Çam, 1975, 36-37).

Tüm bunların dışında iktidarların meşru bir zeminde yükselmemesi, hukuksallıklarına ilişkin ciddi bir sorun olarak kabul edilmiştir (Özeler, 2016, 187). Oyların değerlendirilmesi aşamasında çoğunluk ve nispi (oransal) temsil sistemleri bulunmaktadır. Ayrıca karma sistemler de kimi zaman uygulanabilmektedir. Bu bölümde seçim sistemlerine kısaca yer verilmiştir. Seçim sistemlerine yer verilmesinin amacı, uygulanan sistemin siyasi sonuçlarının bulunmasıdır. Seçim sistemleri, parlamentodaki sandalye sayılarının belirlenmesinde önemli bir etkiye sahip olduğu için, düzenli ve kararlı (istikrarlı) bir hükümet oluşturabilmenin de ana unsurlarından birisi olarak gösterilmiştir (Ekmen ve Fırat, 2017, 469).

Bu bölümde Türkiye Cumhuriyeti’nde yapılan seçimler, öne çıkan bazı özellikleri itibarıyla ele alınmıştır. Her ne kadar seçimlerin sonuçlarında seçmen davranışları ağırlıklı bir belirleme gücüne sahip olsa da ilgili dönemin koşullarından yasalara kadar farklı etkenlerin de varlığının kabul edilmesi gerektiği hatırlatılmak istenmiştir. Ayrıca siyasi partilerin söylem ve propagandaları da seçimlerin sonuçlarında kısmî de olsa etkili olduğu ifade edilebilir.

Çok partili dönem: 1946, 1950, 1954, 1957, 1961, 1965, 1969, 1973, 1977, 1983, 1987, 1991, 1995, 1999, 2002, 2007, 2011, 2015, 2015, 2018 iken; 1946, 1950, 1954, 1957 genel seçimlerinde liste usulü çoğunluk sistemi uygulanmışken, sonraki seçimlerde nispi temsil sistemleri uygulanmıştır; ancak 1961 seçimlerinden itibaren farklı ölçütler (çevre barajlı d’Hondt, ulusal artık, barajsız d’Hondt, çifte barajlı d’Hondt, ülke barajlı d’Hondt) uygulanmıştır (Tuncer, 2006, 170). 1961 Anayasası, TBMM seçimleri için d’Hont sistemini kabul etmiş, 23.03.1968 tarihli, 1036 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda barajlı d’Hont sistemi hayata geçirilmiştir (Özbudun, 1998, 233-234). Bunun öncesindeyse, 1965’te ulusal artık sistemi kabul edilmiş ve üç yıl süreyle yürürlükte kalmıştır (Özbudun, 1998, 234). Oy verme oranının %70’in altında olduğu 1973 seçiminde barajsız d’Hont sistemi uygulanmış,

hiçbir siyasî parti tek başına hükümet kurmaya yetecek milletvekili çıkartamamıştır (Bulut, 2017, 337-339). 1983'te 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu'nda bazı değişiklikler yapılmış olsa da barajlı d'Hont sisteminin uygulanmasına devam edilmiştir (Özbudun, 1998, 236). Tercihli oy ise, 1991'de ilgili Kanun'da yer almış ve seçmenin siyasi partilerin adayları arasında tercih yapabilmemesinin önü açılmıştır (Özbudun, 1998, 243).

2002 seçimlerinde AK Parti ve CHP nezdinde komşuluk düzeyine sahip çoğu ilden bu iki parti üzerine seçmen eğilimleri olduğu gözlenmiş; bu eğilimin, siyasi geçmişten ve mekânsal kamu politikalarından bağımsız olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Yiğit ve Sezgin, 2019, 22). 2007 ve 2011 seçimlerinde ise AK Parti, CHP ve MHP'nin iller ve mekânsal yakınsama bağlamında paralellik gösterdikleri; ayrıca kamuoyu söylemleri, parti politikaları ve bölgesel etkinlik derecelerinin de seçmen davranışlarına etki ettiği ifade edilmiştir (Yiğit ve Sezgin, 2019, 23).

2014 yerel seçimleriyle ilgili ise, oy dağılımlarında sosyo-ekonomik faktörlerin etkinliği ifade edilmiş; bunun yanı sıra seçmenlerin özellikle parti programları ve liderlere bağlılıkları neticesinde seçimlerde etkili oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca yine 2014 seçimlerindeki neticeler incelendiğinde AK Parti ve MHP siyasi kanadının birbirine paralel çizgide olduğu; CHP ve BDP' nin ise hem kendilerinden hem de diğer iki partiden ayrılan siyasi paradigmalardan olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Kart ve Keser, 2019, 41). Bu doğrultuda aslında günümüzde var olan ittifakların özellikle AK Parti ve MHP tarafında siyasi çizgilerin temellenmeye başladığı sonucuna varılabilir.

Son dönem seçimlerine yaklaştığımızda; 2015 yılında gerçekleşen iki seçimde de mekânsal bağlamdan kopulmadığı görülmekte; AK Partinin yenilenen seçimde sıçrama göstermesi ve diğer partilerin oylarındaki neticelerin de yine bölgesel politikalar neticesinde geliştiği söylenebilir. 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen referandumda kabul edilen ve 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan genel seçimlerde de öncesindeki seçimlerde olduğu gibi farklı mekânsal etkenler seçmen ve adaylar üstünde etkili olmuştur. Her ne kadar önceki seçimlerde bu tip değişkenlere ve/veya unsurlara yer verilmemiş olsa da yakın tarihli son genel seçim olması nedeniyle seçimin dinamiğine etki eden konulara kısaca değinilmek istenmiştir. Seçimin gidişatını ve sonucunu belirleyen unsurlar arasında, başka bir çalışmada ise ilk önce 15 Temmuz 2016 tarihinde Fetullahçı Terör Örgütü tarafından kalkışılan darbe girişimi gösterilmiş ve bunun siyasette uzlaşmayı getirdiği aktarılmıştır (Miş, 2018, 326).

Türkiye'de son olarak 23 Haziran 2019'da İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı yenilenen seçimleri yapılmıştır. Bu seçime ilişkin yapılan bir çalışmada; her iki adayın da söylemleri değerler üzerinde paralellik arz ederken; İstanbul için değişim ve gelişim politikalarını net olarak söylemlerinde ifade eden ve ilk seçimin ardından yaşanan mağduriyet olgusunu dürüstlük ve adalet değerleri temelinde net olarak ön plana çıkarabilen Millet ittifakı adayı Ekrem İmamoğlu'nun seçmen davranışına yön veren farklılıkları ortaya çıkarmıştır (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 47). İlk seçimin yapıldığı 31 Mart tarihinin üzerinden yaklaşık üç aylık bir zaman dilimi geçmiş olmasına karşın; özellikle Cumhur ve Millet ittifakları ve İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı için yarışan Ekrem İmamoğlu ve Binali Yıldırım nezdinde seçim sonuçlarına ilişkin farkların arttığı gözlenmiştir. İlgili çalışmada seçimde Cumhur ittifakı

adayı Binali Yıldırım'ın kaybetmesine ilişkin değerlendirmede ise seçmen gözünde yaşanan, seçimin yapıldığı, liyakat ve şeffaflık unsurlarının bulunduğu bir süreçte seçimlerin yapılmasının önemi vurgulanmıştır. Ayrıca halkın ekonomik sıkıntılarının ve işsizlik problemlerinin ayrıca adayın özellikle geçmiş başarılarına dayalı kamusal imaj çerçevesinde uyguladığı stratejiler seçmen davranışlarına negatif ivme kazandırdığı da belirtilmiştir (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 48).

Sonuç itibarıyla seçimler bağlamında seçmen tutumlarının değerlendirilmesi ülke içindeki ve hatta dışındaki birçok farklı unsurdan bağımsız değerlendirilemez. Özellikle 2000 sonrası dönemde seçimlerle ve seçmen profilleriyle ilgili paralellik arz eden durumlar ve süreçler mevcuttur. Dolayısıyla, etnik köken söylemleri, kamusal politikalar ve mekânsal analiz boyutunda uygulanan propaganda süreçleri doğrultusunda seçmenlerin siyasal katılımlarındaki yönelimleri ve davranışlarını önemli ölçülerde etkilemiş ve farklılaştırmıştır (Yiğit ve Sezgin, 2019, 24). Ayrıca seçmen yönelimlerine pozitif anlamda etki edebilmek adına geçmiş başarı ve politikaları vurgulamak yerine; güncel siyasi ve toplumsal sorunlar üzerinde ve kişisel değer yargılar çerçevesinde sosyal eşitlik ve adalet söylemlerini yansıtmak, seçimlerde fark yaratan unsur ve politikalar olarak ortaya çıkmıştır (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 48).

3.2. Yapılan Araştırmalar

Seçmen tercihleriyle ilgili araştırma ve çalışmalarda genellikle tek ülkedeki belli bir dönem içinde yapılan belli bir seçim türü hedef alınmıştır. Bununla birlikte bir seçim bölgesindeki bir seçimin incelenmesi de Türkçe yazında sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Bu bölümde sunulan iki ara bölümde Türkiye'deki ve yurtdışındaki bazı araştırmaların sonuçlarına yer verilmiştir. Bu verilerden de yararlanılarak; çalışmanın son bölümünde ise karşılaştırmalarla beraber bazı çıkarımlara ulaşabilmek hedeflenmiştir.

3.2.1. Türkiye'de Öne Çıkan Bazı Çalışmalar

Seçmen tutum ve davranışlarıyla ilgili literatürde birçok kuram bulunmakta ve bunlarla ilgili çalışmalar yapılmaktadır. Siyasi aktörlerin belirlenmesi aşamaları daha öncede değinildiği gibi demokrasilerde önemli bir yer tutmaktadır. İktidar oluşumunun sandığa yansması da seçimlerin meşru bir zemine dayandığının en önemli göstergesidir. Bu çerçevede seçmen davranışlarına yön veren unsurları her zaman siyasi aktörler tarafından dikkat edilmesi gereken etkenlerdendir. Ülkemizde seçmen davranışlarını analiz eden birçok araştırma bulunmakla birlikte bu bölümde bu araştırmalardan bazıları seçmen davranışı bağlamında ele alınıp incelenmeye çalışılacaktır.

Yaş değişkeniyle ilgili bir araştırma iki üniversitede yapılmıştır. 1970'te iki üniversitede yapılan araştırmada öğrencilerin %8'inin Adalet Partisi'ni, %56,1'inin Cumhuriyet Halk Partisi'ni desteklediği tespit edilmiştir; ancak 1969'da yapılan seçimlerde AP'nin oyunun %46'yı geçerken, CHP'nin %28'den az oy aldığı hatırlatılmıştır (Kışlalı, 2018, 162). 2014 yerel seçimleriyle ilgili Zonguldak'ta yapılan çalışmada adayın "*fiziksel özellikleri, etnik kimliği, ideolojisi, yönetim ekibi, geçmiş icraatlarının yanında bireyin çalışma arkadaşlarının ve bireysel çıkarlarının etkisi*" olduğu sonucuna ulaşılmış ve ayrıca kadınların erkeklere göre

ideolojiyle geçmiş işlere daha fazla önem verdiği belirlenmiştir (Teyyare ve Avcı, 2016, 66). Aynı çalışmada adayın gençliğinin, mesleğinin ve seçim kampanyalarının ise yaş grupları üstünde etkisi olduğu tespit edilirken, ankete katılanların medeni durumlarının da bazı konulara yaklaşımda belirleyici olabildiği sonucuna ulaşılmıştır (Teyyare ve Avcı, 2016, 67-68). Çalışmada, eğitim düzeyinin azalmasıyla birlikte adayların siyasi partilerinin öneminin de arttığı belirlenmiştir (Teyyare ve Avcı, 2016, 69). Elâzığ ilinde 2010 yılında yapılan bir diğer araştırmada ise seçmen tercihlerinde cinsiyet, eğitim durumu, yaş ve gelir düzeyleri çerçevesinde farklılaşan seçmen yönelimleri düzeyleri belirlenmiştir (Beren, 2013, 1969). Yaklaşık 2000 seçmen ile Gaziantep ilinde yapılan çalışma sonuçlarına göre; siyasi partinin yaptığı hizmetler, siyasi liderler ve parti programların seçmen davranışını etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Tan ve Baydaş, 2017, 612). Yine aynı araştırmada memur, öğrenci ve yüksek eğitim alan gibi seçmenlerde diğer seçmenlere nazaran siyasi aktörlerin dünya görüşleri ve parti kadrolarına daha fazla önem verdiği sonucuna ulaşılmıştır (Tan ve Baydaş, 2017, 613).

Türkiye'de 2014 yerel seçimlerinden sonra yapılan 81 il genelinde 31 farklı değişken bağlamında çalışma yapılmıştır. Neticede ise sosyal ve ekonomik olarak ayrı gelişmişlik faktörleri sayesinde seçmen davranışlarının şekillendiği sonucuna varılmıştır (Kart ve Keser, 2019, 40). Muş'ta yapılan yerel seçimlerle ilgili, diğer bir araştırmaya göre, bireylerin seçimlerinde özellikle aile bireylerinden etkilendikleri, bu durumun ise daha çok eğitim seviyesi düşük kesimlerde yaygınlık gösterdiği sonucuna varılmıştır (Coşkun ve Çetin, 2019, 253). Ayrıca özellikle geleneksel toplum ve yörelerde ya da geniş aile tipine mensup aile bireylerinde bu sonuç kendini yansıtmıştır. Yine aynı araştırmada sosyal medya ve seçmen davranışı arasında da kuvvetli bir bağ bulunduğu sonucuna ulaşarak; sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanan bireylerin seçimlere de aynı oranda katılım sağladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Coşkun ve Çetin, 2019, 253). Şanlıurfa ili ölçeğinde yapılan bir başka araştırma sonuçlarına baktığımızda ise coğrafi ve demografik niteliklerle beraber siyasi kültür olgusunun yansımaları görmekteyiz. Araştırma neticesinde; diğer kentlerdeki çalışmalardan farklı olarak kültürel, feodal, demografik ve güvenlik unsurları etkisinin seçmen davranışları üzerindeki değişimleri yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla özellikle 'seçim güvenliği' ile beraber toplumsal güven ve huzur ortamlarının da sağlanması gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır (Beren, 2013, 210-211).

Yapılan başka bir çalışmada ise seçmenler oy verirken; aile, yaşanan coğrafya ve hâkim görüşlerden ziyade, siyasi liderlerin özellikleri ve politikaları, stratejik hamleler, çözüm politikaları ve ideolojik etkenleri karar vermede daha ön planda tuttıkları ortaya çıkarılmıştır (Bayır ve Aslan, 2019, 896). Bu da siyasal alanda liderlerin seçmenler üzerindeki etkilerini önemli boyutlara çekmektedir. Ayrıca, Süleyman Demirel Üniversitesi'nde gençler üzerine seçmen davranışları üzerine yapılan bir araştırmada; gençlerin demografik özellikleri, gelir düzeyleri ve cinsiyet farklılıklarının da siyasal katılım üzerine farklı yönelimler sergilemelerine neden olacağı bulgularına ulaşılmıştır (Şener ve Çağlar, 2020, 527). 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı seçimlerine yönelik ülkemizde yapılan bir diğer çalışmada ise seçmenlerin coğrafi kümelenmeler şeklinde tercihlerinin şekillendiği ve Türkiye'nin bölgesel olarak; Batı Anadolu ve kıyı şeritleri, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi ve Kuzeydoğu ve Orta Anadolu

olmak üzere üç ayrı bölge şeklinde seçmen yönelimi temelinde kümelendiği sonucuna varılmıştır (Ünal, 2020, 29).

Oy verilen siyasi partinin belirlenmesinde aile bireylerinin etkisine dönük bir araştırma ise 2004 yılında yayınlanmıştır. 2002 yılındaki seçimde, aile bireylerinin tümünün aynı partiye oy verdiğini belirtenlerin oranı %43'e yakın tespit edilmiş, bu veriyi ise "Aynı partiye de oy verenler vardı farklı partilere de" yanıtı %31,5 ile izlemiş, aile bireylerinin tümünün farklı partilere oy verdiğini söyleyenlerin oranı ise %11'de kalmıştır (Aydın ve Özbek, 2004, 157). Aile bireylerinin etkisiyle ilgili daha eski bir araştırmadaysa, siyasal tercihte en etkili olan kişi sorgulanmış, kadınların yaklaşık %33'ünün eşlerini ve %8'inin aile üyelerini yanıtladığı aktarılmıştır; ancak erkeklerin %93'ünün "Kendisi" yanıtını verdiği belirtilmiştir (Kışlalı, 1976, 127). Her iki çalışma arasında yaklaşık 20 yıl bulunduğu ve ilk araştırmayla günümüz arasında da benzer bir sürenin geçtiğini bu noktada hatırlatmak gereklidir. Yerel seçimlerle ilgili bir çalışmada; belediye başkanlarının seçmen nezdinde güvenilirlik düzeyi, azimli ve çalışkan olup; bölgenin yapısını iyi analiz ederek seçmenine iyi koşullar yaratabileceği şartların da seçmenin gözünde görünürlük kılınması davranışları etkileyen önemli hususlar olarak ortaya çıkmaktadır (Coşkun ve Çetin, 2019, 254). Yine 2018 seçimleri genelinde yapılan bir çalışmada seçmen davranışları eğilimlerinin önceki yıllardaki ivmesiyle paralel şekilde geliştiği ortaya çıkarılmıştır (Ünal, 2020, 29).

3.2.2. Yurtdışı Araştırmaları

2014 yılında Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülkeden toplanan veriler neticesinde Schwartz ve arkadaşları, farklı siyasal ve kişisel değerlerdeki bireysel tutum ve davranışların siyasi yönelimleri üzerinde önemli değişkenlikler yarattıkları ortaya çıkarılmış ve temel bireysel değerlerin siyasi değerler üzerinde tutarlılığı sağlayan bir unsur olduğu kanısına varılmıştır (Yılmaz ve Karakaş, 2018, 39). Batı Almanya'da 1949 ile 69 yılları arasında yapılan seçimlere ilişkin yapılan bir çalışmada kadınların erkeklerden daha çok Hristiyan Demokrat Parti'yi tercih ettikleri aktarılmıştır (Rusciano, 1992, 340).

ABD'de yapılan bir çalışmada, seçim günü öncesinde yapılan yerel futbol maçlarındaki sonuçların seçmen davranışlarını etkilediği belirlenmiştir (Healy vd., 2010, 12805). Günlük hava değişimlerinden köpek balığı saldırılarına kadar ilgisiz olayların seçmen davranışlarını etkileyebildiğine dönük çalışmalara değinen Busby ve diğerleri de spor maçlarının sonuçlarının seçmen davranışlarını etkileyebildiğini aktarmıştır (Busby vd., 2017, 346-347). 1995 yılındaki Case ve Basley'nin 1960-1988 yıllarına ait ABD'de yapılan diğer bir çalışmada; ülkedeki vergi organizasyonları ile seçmen davranışları arasında çeşitli deney ve gözlemler sonucunda belirlenmiştir (Haydaroglu ve Korkmaz, 2020, 64). Vergi konusunda Michael L. Ross ise yaptığı çalışmasında ilginç verilere ulaşmıştır. Şöyle ki; artan vergi oranlarının iktidarın kendi zeminini sağlamlaştıran sosyal hizmet ve kamu harcamaları gibi politikalar ile kendi seçmenini artırarak bir nevi oy kârı sağladığını vurgulamıştır (Haydaroglu ve Korkmaz, 2020, 64). Bir başka çalışmada ise, politik konulardan bağımsız, farklı şeylerle ilgili korku ve kızgınlık duygularının bile seçimlerde etkili olabileceğini gösterilmiştir (Parker vd., 2010, 549).

Schuknecht 1998 yılında yapmış olduğu çalışmasında seçmen davranışı üzerinde vergi oranlarındaki politikalardan ziyade, özellikle kamu yararı üzerine kamu hizmetlerinin karşılıksız sunulmasının daha etkili olduğunu belirtmiştir. Örneğin, işsizliği düşürmeye çalışan doğrudan politikalar seçmen tarafından çok rahat benimsenip siyasi yönetime neden olabilecektir (Haydaroğlu ve Korkmaz, 2020, 68). Brezilya'da J. Bolsonaro seçimlerine ait bir çalışmada ise popülist söylemlerin, kitlesel anlamda siyasi gruplandırma psikolojisinin, 'biz' ve 'onlar' gibi kimlik yaratma betimlemesinin seçmen davranışları üzerinde önemli ölçüde etki yarattığının ve seçim sonuçlarına yansıdığını ortaya çıkarmıştır (Duman, 2020, 202). Türk seçmenlerine yönelik Hollanda'da yapılan bir araştırmada ise seçmenlerin siyasal katılım düzeyleri siyasal süreçler, kurumlar ve aktörler özelindeki bilgi seviyelerindeki düzeylerine göre farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır (Beren, 2013, 197).

1940 yılında ABD Başkanlık seçimlerindeki bir araştırmada Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet, sosyal kimlik ve sosyal gruplara ait olma eğilimlerin seçim davranışlarına yansıdığını ifade etmişlerdir (Coşkun ve Çetin, 2019, 243). 2002 yılındaki bir araştırmada, Slemrod; siyasi iktidarın yönetilebilirliği ve seçimi halk tarafından kabullenilen ve güven duygusunun önemine vurgu yapmıştır (Haydaroğlu ve Korkmaz, 2020, 65). ABD'de yapılan başka bir araştırmada ise medya, basın ve iletişim teknolojilerin seçmen yönelimlerine yaptığı katkı üzerineyken; araştırmada beklenenin aksine sonuçlar elde edilmiş ve teknolojik aygıtlardan daha çok, kişilerin ait olduğu siyasi ve sosyal faktörlerin etkisinin daha fazla olduğu ortaya çıkarılmıştır (Şener ve Çağlar, 2020, 518).

Sözü edilen araştırmalardan çıkarılan sonuç; Kışlalı'nın da özetlediği gibi seçmenlerin ekonomik, demografik, sosyal ve kültürel yapıları; siyasi davranışlarına farklı ölçülerde ve şartlarda etki eden mikro ve makro değerler arasında yer almaktadır (Beren, 2013, 197). Dolayısıyla bu faktörlerden etkilenme düzeyleri, seçmenlerin yaşadıkları coğrafyadan ve içinde buldukları siyasal kültürden de bağımsız değildir.

4. Sonuç ve Değerlendirme

Her toplumun ve kültürün kendine özgü bir yapısı söz konusudur ve bu kültürel kimlik olgusu seçmen davranışlarının siyasal alt yapısını oluşturur (Duman, 2020, 202). Sonuçta, seçimler ve seçmen davranışları demokrasilerde önemli bir yer tutmaktadır. Seçmen davranışlarının değişkenlik göstermesinde ise ideolojik, kültürel, sosyo-ekonomik, işsizlik, yolsuzluk gibi birçok etken rol almaktadır (Haydaroğlu ve Korkmaz, 2020, 81). Seçmen davranışları eğilimlerine bakıldığında; siyasal liderlerin özellikleri ve politikaları önemli yer tutmakla beraber; kamu politikaları, toplumsal çözüm stratejileri ve sosyo-ekonomik etkenleri de göz önüne almaktadırlar (Bayır ve Aslan, 2019, 897). Genel bir değerlendirme yaptığımızda; çalışma kapsamındaki araştırma sorusu olan, “*Demokrasinin en önemli aktörleri arasında yer alan seçmenlerin, davranışlarına yön veren en önemli faktörler nelerdir?*” sorusuna ipucu niteliğinde önemli cevaplar verilmiştir. Ayrıca yine çalışmadaki hipotez olan “*Sosyolojik, ekonomik, kültürel olgu, demografik ve sosyo-psikolojik ayrıntılar neticesindeki yansımaların seçmen profilini ve yönelimini etkiler*”, görüşü varılan sonuçlar neticesinde önemli ölçüde kabul edilmiştir.

Seçmen davranışları temelinde ülkelerdeki seçim sistemlerinin adaletli olması da demokrasilerde vazgeçilmez bir unsurdur. Dolayısıyla demokratik değerlerin yüksek olduğu siyasi ortamda siyasi aktörler, toplumun büyük bir kesiminin güvenini ve aynı doğrultuda oyunu kazanmış seçilmişler ile siyasi alanda iktidar ve istikrar sahibi olurlar (Göksel, 2011, 139). Tabii ki siyasi iktidarı elinde bulunduran politika yapımcıları da hukuk, adalet ve demokrasi alanını aynı derecede korumayı ön şart olarak benimsemeli ve bir sonraki seçmen yönelimlerine bu çerçeveden hazırlıklarını yapmalıdırlar. Ayrıca çeşitli mikro ve makroekonomik faktörler de seçmen yönelimlerine etki edebilmektedir. Bu çerçevede ülkelerin yaşam standardı, ekonomik ve siyasi çizgisi hatta dış paydaşlarla arasındaki ilişki ve uluslararası imaj ve politikaları da seçmen davranışlarını geniş çerçevede etkileyen unsurlardandır. Sonuçta seçmen davranışlarına yön veren unsurları birbirinden bağımsız nitelikte ve tek taraflı olarak düşünmemek gerekir. Özellikle siyasi çerçevede politika yapımcıları bağlamında seçmenler göz ardı edilerek iktidar sahibi olmak ya da sağlıklı bir yaklaşımla sürdürülebilir politikalar ya da yönetim sergilemek faydasız olacaktır.

Kaynakça

Akgün, B. (2000). “Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 1(4): 75-92.

Atav, N. (1955). “Şahsiyetin Gelişiminde Aile Çevresinin ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 10(4): 134-149.

Aydın, K. & Özbek, V. (2004). “Ailenin Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi”, *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S: 2, 144-167.

Bayır O. & Aslan, E. Ş. (2019). “Siyasal Lidere Duyulan Güven Bağlamında Seçmen Davranışı Üzerine Bir Araştırma”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 7(2): 868-901.

Beren, F. (2013). “Seçmen Tercihine Etki Eden Faktörler ve Seçim Güvenliği: Şanlıurfa İli Örneği”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(1): 191-214.

Bulut, S. (2017). *Muhtıra Sonrası Demokratikleşme Hareketine Örnek Model Olarak 1973 Genel Seçimleri*, Ankara.

Busby, Ethan C. & Druckman, James N. & Fredendall, A. (2017). “The Political Relevance of Irrelevant Events”, *The Journal of Politics*, 79(1): 346-350.

Coşkun B. & Çetin M. (2019). “Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışını Etkileyen Faktörler: Muş Örneği”, *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(6): 241–255.

Çam, E. (1975). *Siyaset Bilimine Giriş*, İstanbul.

Çinko, L. (2006). “Seçmen Davranışları ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkilerin Teorik Temelleri ve Türkiye Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 61(1): 103-116.

Duman Doğanılmaz, D. (2020). “Popülist Söylemin Seçmen Davranışlarına Etkisi: Jair Bolsonaro’nun Seçim Kampanyasının İncelenmesi”, *Uiüid-Ijeas*, S: 27, 193-208.

Durmuş, İ. (2020). “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisinin Genç Bireylerin Yaşam Tarzları ile Girişimcilik Niyetleri Açısından İncelenmesi”, *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3): 1731-1749.

Ekmen, S. E. & Fırat, M. S. (2017). “Seçim Sistemlerinin Hükümetlere Etkisi”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2): 461-474.

Göksel, T. (2011). *Mevcut Seçim Sisteminin İyileştirilmesine Yönelik Sayısal Analizler ve Politika Önerileri*, TEPAV Yayınları, Ankara.

Haydaroğlu C. & Korkmaz F. (2020). “Ekonomi Politikalarının Seçmen Davranışları Üzerindeki Etkisi Üzerine Bir Değerlendirme”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (Asead)*, 7(12): 60-83.

Healy, Andrew J. & Malhotra, N. & Mo, Cecilia H. (2010). “Irrelevant Events Affect Voters’ Evaluations of Government Performance”, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 107(29): 12804-12809.

Kapani, M. (2018). *Politika Bilimine Giriş*, 57. bs. Ankara.

Kart, Burcu R. Keser, İ. (2019). “Türkiye’deki İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Düzeylerinin Belirlenmesi ve Yerel Seçim Oy Dağılımlarının Karşılaştırılması”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 23(1): 25-52.

Kışlalı, A. T. (1976). “Siyasal Tutumlarda Kuşak ve Cinsiyet Etkenleri (Bir Alan Araştırması)”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 31(1): 117-130.

Kışlalı, A. T. (2018). *Siyaset Bilimi*, Kırmızı Kedi Yayınevi, İstanbul.

Miş, N. (2018). “Yeni Siyasal Sistemin İlk Seçimleri ve Sonuçlarının Karşılaştırmalı Analizi”, *Muhafazakâr Düşünce Dergisi*, 15(54): 323-355.

Özbudun, E. (1998). *Türk Anayasa Hukuku*, 5. bs. Ankara.

Özeler, N. (2016). “Asli Kurucu İktidar: Sınırı ya da Sınırsızlığı”, *Hukuk Politikası* içinde ss. 181-196. Çev. Ali Şafak Balcı, Ankara.

Parker, Michael T. & Isbell, Linda M. (2010). “How I Vote Depends on How I Feel: The Differential Impact of Anger and Fear on Political Information Processing”, *Psychological Science*, 21(4): 548-550.

Perea, Anduiza E. (2002). "Individual Characteristics, Institutional Incentives and Electoral Abstention in Western Europe", *European Journal of Political Research*, Sayı: 41, 643-673.

Rusciano, Louis F. (1992). "Rethinking the Gender Gap: The Case of West German Elections, 1949-1987", *Comparative Politics*, 24(3): 335-357.

Svallfors, S. & Kulin, J. & Schnabel, A. (2012). "Age, Class, and Attitudes Toward Government Responsibilities", *Contested Welfare States: Welfare Attitudes in Europe and Beyond*, 158-192. Çev. Stefan Svallfors, Stanford University Press.

Şener, T. & Çağlar, N. (2020). "Genç Seçmenlerin Siyasete Olan İlgileri ve Siyasal Katılım Açısından Kümelenmeleri Üzerine Bir Araştırma", *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sbe Dergisi*, 10(2): 514-531.

Tan, A. & Baydaş, A. (2017). "Seçmen Özelliklerinin Oy Verme Davranışı Üzerindeki Etkileri", *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 13, 592-622.

Teyyare, E. & Avcı, M. (2016). "Yerel Seçimlerde Seçmen Davranışları: 2014 Yerel Seçimleri ve Zonguldak İli Örneği", *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 4(1): 51-76.

Tuncer, E. (2006). "Türkiye'de Seçim Uygulamaları / Sorunları Işığında Temsilde Adalet - Yönetimde İstikrar İlkelerinin İşlevselliği", *Anayasa Yargısı*, 22(1): 167-182.

Ünal Aydoğan, B. (2020). "Türkiye'deki Seçmen Tercihlerinin Coğrafi Kümeleme Analizi: 24 Haziran 2018 Seçimleri", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Derg.*, S: 39, 21-32.

Yılmaz, M. & Karakaş, O. (2018). "Siyasal Değerler Açısından 23 Haziran 2019 İstanbul Büyükşehir Belediyesi Seçiminin Analizi", *Ajit-E: Online Academic Journal Of Information Technology*, 10(38): 35-52.

Yiğit, H. H. & Sezgin, A. (2019). "Türkiye'de Milletvekili Genel Seçimleri Üzerine Bir Mekânsal Bağımlılık Analizi", *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(35): 1-28.

Waismel-Manor I. & Ifergane, G. & Cohen, H. (2011). "When Endocrinology and Democracy Collide: Emotions, Cortisol and Voting at National Elections", *European Neuropsychopharmacology*, 21(11): 789-795.